

SVRHA SPISA HEBREJIMA – DOKTRINA ILI MORALNI POTICAJ? VAŽNOST MORALNIH ODSJEKA U SPISU HEBREJIMA

Darko TOMAŠEVIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu
J. Stadlera 5, BiH – 71000 Sarajevo
darko.tomasevic@gmail.com

Sažetak

Spis Hebrejima djelo je koje sadrži kako doktrinarne tako i moralne odsjeke u kojima se dotiču mnoge teme. Glavna tema doktrinarnih odsjeka je Isus kao Veliki svećenik, a uz nju se mogu uočiti i teme Kristova sinovstva, uzvišenja i savršenstva te Saveza. Glavna misao parenetskih ulomaka je putujući narod Božji koji ide prema svojoj konačnoj domovini. Uz to, spis govori i o ustrajnosti u vjeri. Ove dvije glavne teme (velikosvećeništvo i putovanje), to jest doktrina i moralni poticaji isprepliću se i nadopunjavaju. Poticaji se temelje na doktrini, a doktrina vodi poticajima.

Parenetskim (moralnim) odsjecima nije se pridavala velika pozornost, iako se u njima naglašeno želi motivirati moralno ponašanje, stavljajući zajednici pred oči Velikog svećenika koji je motivirajuća snaga tog ponašanja. Ti moralni poticaji nisu previše konkretni, nego potiču na ustrajnost i vjernost.

Svrha spisa Hebrejima povezana je s glavnom temom. S jedne strane pisac želi doktrinarno naglasiti ulogu Velikog svećenika, ističući da nema više potrebe za žrtvama levitskog svećeništva, a s druge strane potiče vjernike da ne napuste vjeru, nego da se drže prihvaćene vjere (Heb 4,14; 10,23). Poticaj crpi svoju snagu iz izlaganja o Kristovu velikosvećeništvu, a izlaganje proistječe iz potrebe da se zajednici iznesu razlozi da ostane u vjeri. To pokazuje i sama struktura spisa u kojoj se vidi naglašena prožetost moralnih i doktrinarnih odsjeka (Heb 2,1-4; 3,7 – 4,11; 4,14-16; 5,11 – 6,20; 10,19-25; 10,26-39; 12,1-13; 12,14-29; 13,1-17). Svaki pojedini poticajni odsjek bitno je povezan s izlaganjem, na kojem se uglavnom i temelji.

Ključne riječi: moralni poticaj, doktrinarno izlaganje, prožetost morala i dogme, tema i svrha Heb, Veliki svećenik, vjera.

Uvod

Spis Hebrejima jedan je od teološki najsofisticiranijih spisa Novoga zavjeta, i po mnogima napisan najboljim grčkim jezikom. Spis je veoma zanimljiv, ali i zagonetan.¹ Nije lako identificirati pisca ovog djela, jer se on sam ne predstavlja niti govori kome piše, ni kada. Pitanje književne vrste također je nešto o čemu bibličari raspravljaju i ne mogu doći do konsenzusa.²

Kristologija koju donosi posebno govori o Isusu Kristu Sinu Božjemu koji je Veliki svećenik po redu Melkisedekovu i koji sjedi zdesna Veličanstvu (Heb 1,3). On, Veliki svećenik, oslobodio je ljude grijeha. Njegovo svećeništvo ne može se usporediti s levitskim svećeništvom, koje nije bilo učinkovito i savršeno, jer da je bilo savršeno i učinkovito ne bilo potrebe za novim svećeništvom, onim po redu Melkisedekovu.

Ovaj rad želi odgovoriti koja je svrha spisa Hebrejima, kao i važnost moralnih odsjeka u tom spisu. Je li pisac djelo napisao iz doktrinarnih ili moralno-poticajnih motiva? Odgovor na to pitanje bitno je povezan s glav-

¹ Nažalost, na hrvatskom jeziku nema previše literature o Heb. Postoji knjiga: Bonaventura DUDA, *Kako vjerovati? Komentar Poslanici Hebrejima*, gl. 11, Zagreb, 1972.; prijevod knjige: Tomas HEWITT, *Hebrejima: uvod i komentar*, Novi Sad, 1986. Uz to i nekoliko članaka, najviše Bonaventure Duda: Bonaventura DUDA, Kristovo svećeništvo prema Poslanici Hebrejima, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 44–53; Bonaventura DUDA, Stari se zavjet u Novom otkriva. Biblijska tipologija u Poslanici Hebrejima, u: *Biblija danas*, 4 (1999.) 1, 3–4; Božo LUJIĆ, Takav nam veliki svećenik i bijaše potreban. Kristovo otkupljenje u Poslanici Hebrejima, u: *Biblija danas*, 4 (1999.) 1, 6–10; Bonaventura DUDA, Shematski prikaz Poslanice Hebrejima, u: *Upoznajmo Bibliju*, (1967.) 7, 129–131 (ciklostilom). Treba svakako spomenuti i časopis *Biblija danas* iz 2010., novi niz, godište 8, broj 3, koji je cijeli posvećen upravo spisu Hebrejima. Autori koji se pojavljuju u dotičnom broju *Biblije danas* su: Darko TOMAŠEVIĆ, Književna vrsta spisa Hebrejima? Je li Heb »poslanica« ili »homilija«?; Ivan DUGANŽIĆ, Božji govor u Sinu; Božidar MRAKOVČIĆ, Isus – veliki svećenik u Poslanici Hebrejima; Pero VIDOVIĆ, Uspostavom novoga Saveza dokida se stari Savez. Novi Savez prema Poslanici Hebrejima; Dario TOKIĆ, Na Kristovu putu vjere, nade i ljubavi (Heb 10,19 – 13,21).

² Što se tiče žanra, treba reći da spis završava kao pismo (13,22-25), ali počinje formalnim *exordiumom* (1,1-4). *Exordium* je uvodni dio govora. U njemu pisac najčešće potvrđuje kredibilitet i nagoviješta temu i svrhu govora. S obzirom na autora, neki su čak predlagali da je autor žena, međutim particip prezenta u Heb 11,32 muškog je roda, tako da je ovaj prijedlog neutemeljen. O autorstvu spisa Hebrejima vidi u: Gerald J. BORCHERT, A Superior Book: Hebrews, u: *Review and Expositor*, 82 (1985.) 3, 320–322; Charles Cutler TORREY, The Authorship and Character of the So-Called »Epistle to the Hebrews«, u: *Journal of Biblical Literature*, 30 (1911.) 2, 137–156. Pozdrav u 13,24 može značiti da pisac piše iz Italije, ili da piše izvan Italije s tim da prenosi pozdrave onih iz Italije. To što spis nosi naslov Hebrejima ne znači da je napisan kršćanima židovskog podrijetla, budući da je ovaj naslov dodan kasnije. O književnom žanru ovog spisa vidi u: Darko TOMAŠEVIĆ, Književna vrsta spisa Hebrejima? Je li Heb »poslanica« ili »homilija«?, u: *Biblija danas*, 8 (2010.) 3, 3–8.

nom temom djela. Što je pisac prvenstveno želio naglasiti?³ Koja je poruka ovog spisa?

Odmah na početku treba reći da se u ovom spisu mogu uočiti kako doktrinarni tako i poticajni ulomci. Koji su ulomci važniji? Što je središnja tema tih ulomaka? Što je središnja tema doktrinarnih ulomaka ovog spisa? Je li glavna tema tih doktrinarnih ulomaka ujedno i glavna tema cijelog spisa ili glavnu temu ovog spisa treba tražiti na drugom mjestu – a to je među parenetskim, tj. moralno-poticajnim ulomcima?

1. Teme u doktrinarnim ulomcima

Veliki dio bibličara smatra da teološki, tj. doktrinarni ulomci igraju središnju ulogu u ovom spisu. O kojim temama ti ulomci govore?

1.1. *Isus kao Veliki svećenik*

Tradicionalno mišljenje, a ujedno i najzastupljeniji stav najvećeg dijela bibličara jest da je središnja tema ovog spisa doktrina o Isusu Kristu kao Velikom svećeniku.⁴

Postoje tri glavna razloga koja govore u prilog takvu tumačenju. Ponajprije, autor sam tvrdi u Heb 8,1: »A glavno u ovom izlaganju jest: takva imamo Velikog svećenika koji sjedi zdesna prijestolja Veličanstva na nebesima.« Zatim, razlog pisanja ovog spisa najbolje se može razumjeti ako se prati razvoj teme Velikog svećenika. I na koncu, tema Velikog svećenika povezana s temom kulta utječe skoro na svaki detalj autorove teologije. Evo nekoliko primjera koji pokazuju da tema Velikog svećenika, tj. svećeništvo i liturgija prožimaju ovaj spis. Božja osoba povezuje se sa svetištem (8,1-2); Sin se Božji opisuje pomoću svećeničke terminologije; Božji anđeli opisuju se kao »služnički duhovi« (λειτουργικὰ πνεύματα) – doslovno bi se moglo prevesti kao duhovi koji služe

³ O ovoj problematici zanimljiv članak napisao je: David J. MacLEOD, The Doctrinal Center of the Book of Hebrews, u: *Bibliotheca Sacra*, 146 (1989.) 583, 291–300. Također usp. Paul P. SAYDON, The Master-Idea of the Epistle to the Hebrews, u: *Melita Theologica*, 13 (1961.) 1, 19–26.

⁴ Usp. Leon MORRIS, Hebrews, u: Frank E. GAEBELEIN (ur.), *The Expositor's Bible Commentary*, XII, Grand Rapids, 1981., 14; Wilfrid HARRINGTON, The Priesthood of Christ, u: *Doctrine and Life*, 14 (1964.), 421; James R. SCHAEFER, The Relationship between Priestly and Servant Messianism in the Epistle to the Hebrews, u: *Catholic Biblical Quarterly*, 30 (1968.) 3, 361; James SWETNAM, Form and Content in Hebrews 7–13, u: *Biblica*, 55 (1974.) 3, 334; Stephen S. SMALLEY, The Atonement in the Epistle to the Hebrews, u: *Evangelical Quarterly*, 33 (1961.) 1, 36.

u liturgiji; Kristovo djelo opisuje se jezikom svećeničkih žrtava (usp. npr. 9,12; 10,12); kad se govori o učincima Kristova djela, govori se o oprostjenju po krvi (9,22); Božji se narod opisuje kao onaj koji poput svećenika ulazi u Svetinju (10,19); taj isti narod prinosi žrtve hvale (13,15); autor je svoju eshatologiju obojio uvjerenjem da je onaj koji dolazi kao sudac na kraju vremena svećenik-kralj (7,1-2; 2,5).

Sve su to razlozi koji su mnoge naveli na zaključak da je tema svećeništva središte prema kojem je sve usmjereno.

1.2. *Kristovo sinovstvo*

Postoji također mišljenje da je Kristovo sinovstvo središnja tema ovog spisa. Prvi koji je naglasio tu temu bio je John Scott Lidgett,⁵ kojeg su slijedili još neki bibličari.⁶ Razlog za tu tvrdnju jest da je naziv »sin« uporabljjen dvanaest puta u spisu (1,2.5.8; 3,6; 4,14; 5,5.8; 6,6; 7,3.28; 10,29) i povezuje se s Kristom, koji je ujedno i Veliki svećenik (7,3). Tema Kristova sinovstva povezuje se i s inkarnacijom (1,1-3), stvaranjem (1,2), posredništvom (4,14-16), i žrtvom (1,3).

Iako je tema Kristova sinovstva važna, teško je ipak tvrditi da ona zauzima središnje mjesto. Prije bi se moglo reći da je tema sinovstva priprava ili temelj za središnju temu.

1.3. *Kristovo uzvišenje ili Kristovo savršenstvo*

Postoji manji broj bibličara koji smatraju da je Kristovo uzvišenje središnja tema spisa Hebrejima.⁷ Treba reći da spis Hebrejima govori o Kristovom uzvišenju (Heb 1,3; 8,1-2), međutim to uzvišenje autor povezuje s Kristovim postavljanjem u službu svećenika i s njegovim djelovanjem kao svećenika (5,5-6.10; 7,26-27).

Nekoliko bibličara smatra da je središnja tema spisa Hebrejima Kristovo savršenstvo, a time i savršenstvo kršćanstva.⁸ Levitski sustav nije uspio uspo-

⁵ Usp. John Scott LIDGETT, *Sonship and Salvation: A Study of the Epistle to the Hebrews*, London, 1921., 110–130, 254–255.

⁶ Usp. Chester K. LEHMAN, *Biblical Theology*, II, Scottdale, 1974., 431–432; Vernon H. NEUFELD, *The Earliest Christian Confessions*, Leiden, 1963., 135–136; Donald GUTHRIE, *The Letter to the Hebrews*, Grand Rapids, 1983., 46–59.

⁷ Usp. Philip Edgcumbe HUGHES, *A Commentary on the Epistle to the Hebrews*, Grand Rapids, 1997., 2–4, 35–36; James W. THOMPSON, *The Underlying Unity of Hebrews*, u: *Restoration Quarterly*, 18 (1975.) 3, 132.

⁸ Usp. Frederick Fyvie BRUCE, *The Epistle to the Hebrews*, Grand Rapids, 1964., LII, 1; Thomas HEWITT, *The Epistle to the Hebrews*, Grand Rapids, 1960., 40; Donald Medford STINE, *The Finality of the Christian Faith: A Study of the Unfolding Argument of the*

staviti istinsku povezanost između Boga i ljudi. Stoga je taj sustav inferioran u odnosu na kršćanstvo, koje je dovelo do istinske povezanosti.

Iako je autor želio naglasiti superiornost i savršenost kršćanstva, ipak mu je bilo važnije istaknuti osobu i djelo Isusa Krista.

1.4. Koncept Saveza

Iako većina bibličara središte spisa Hebrejima traži prvenstveno u povezanosti s osobom i djelom Isusa Krista, postoje i oni koji napuštaju ovaj koncept te središte traže u »apstraktnoj« temi Saveza.⁹ Razlog ovakvu stavu jest da se tema Saveza nalazi u Heb 8 – 10. U tim poglavljima govori se o anđelima i Mojsiju koji su posrednici Saveza.

Iako je koncept Saveza važan za ovaj spis, teško je reći da je on središnji. Sam pisac je u 8,1 napisao da je svećeništvo temelj Saveza, a ne da je Savez temelj svećeništva. Naime, u 7,11-12 on ističe: »Da se dakle savršenstvo postiglo po levitskom svećeništvu – jer na temelju njega narod je dobio Zakon – koja bi onda bila potreba da se po redu Melkisedekovu postavi drugi svećenik i da se ne imenuje po redu Aronovu? Doista kad se mijenja svećeništvo, nužno se mijenja i Zakon.« Zakon se ovdje odnosi na Mojsijev savez.

2. Teme u parenetskim ulomcima

Uz doktrinarne ulomke, koji bez sumnje igraju važnu ulogu u spisu Hebrejima, postoje i parenteski ulomci,¹⁰ čija se uloga i značaj ni u kom slučaju ne smiju zanemariti. U početku se parenetskim ulomcima nije pridavala posebna

Epistle to the Hebrews, Chapters 1–7, Princeton, 1964., 2–3 (doktorska disertacija); James B. GREEN, Christianity: The Ultimate Religion, u: *Christianity Today*, 3 (1959.) 18, 3–5.

⁹ Usp. Harry Angus Alexander KENNEDY, *The Theology of the Epistles*, London, 1919., 195, 201.

¹⁰ U grčkoj retorici pareneza je oblik poticaja koji su koristili moralni filozofi. Radi se o savjetu ili poticaju da se nastavi određenim načinom življenja. U grčkoj literaturi postoji i protrepša. Protrepša je vrsta literature gdje su filozofi nastojali obratiti pojedinca i uvjeriti ga da započne slijediti određeni filozofski pravac, dok je pareneza nastojala onima koji su već slijedili određeni pravac dati savjete kako taj pravac najbolje slijediti i ostvariti. Tu distinkciju između pareneze i protrepse, po nekima krivu, načinio je Paul Hartlich krajem XIX. st. Pareneza je dakle moralni poticaj kojim se savjetuje da se nešto nastavi ili prestane slijediti. O parenezi vidi u: Abraham J. MALHERBE, *Styles of Exhortation*, u: Abraham J. MALHERBE (ur.), *Moral exhortation: a Greco-Roman sourcebook*, Philadelphia, 1986., 121–127; Diana M. SWANCUTT, *Paraenesis in Light of Protrepesis*, u: James STARR – Troels ENGBERG-PEDERSEN (ur.), *Early Christian Paraenesis in Context*, Berlin, 2004., 113; Stanley Kent STOWERS, *Letter Writing in Greco-Roman Antiquity*, Philadelphia, 1986., 92.

važnost, međutim takav stav nije opravdan. O kojim temama govore ovi parenetski ulomci?

2.1. *Hodočasnički život kršćana*

Tema putujućeg naroda Božjega jest nešto što je itekako prisutno u spisu Hebrejima. Ernst Käsemann je ne samo ukazao na važnost te ideje u Heb nego je čak i tvrdio da je središnji motiv spisa Hebrejima upravo putujući narod Božji.¹¹ Nakon njega otvorila se »Pandorina kutija« i mnogi su počeli uočavati i naglašavati važnost parenetskih ulomaka. Razlozi koji su naveli Käsemanna, a nakon njega i ostale, da tvrdi da je hodočasnički život kršćana središnja tema Heb, jesu sljedeći: u 3,7 – 4,13 govori se o putujućem Izraelu; spis koristi izraze »početnik«, »preteča« (2,10; 12,2; 6,20), koji se zgodno uklapaju u ideju hodočašća i putovanja; 11. poglavlje naglašeno govori i koristi hodočasničku terminologiju,¹² ističući da je Božji narod stranac u ovom svijetu i da su oni na putu prema nebeskoj domovini. Poticaji na ustrajnost (12,1.3.15-17.25) i govor o brdu Sion (12,18-24.26) također aludiraju na hodočašće. 13. poglavlje govori o »budućem gradu« (13,14) i o »izlasku iz tabora« (13,13) što također aludira da su kršćani hodočasnici u ovom svijetu.

Sve u svemu, tema hodočašća Božjega naroda prema eshatološkoj domovini povezuje skoro sve parenetske odsjeke spisa Hebrejima. Je li to onda i središnja tema cijelog spisa? Problem je što ona adekvatno ne povezuje motive svećeništva i bogoštovlja,¹³ motive koji su itekako prisutni u spisu.

¹¹ Usp. Ernst KÄSEMANN, *Das wandernde Gottesvolk: eine Untersuchung zum Hebräerbrief*, Göttingen, 1939. Osim njega, o tom su pisali i: Robert JEWETT, *Letter to Pilgrims: a commentary on the Epistle to the Hebrews*, New York, 1981.; William G. JOHNSSON, The Pilgrimage Motif in the Book of Hebrews, u: *Journal of Biblical Literature*, 97 (1978.) 2, 239–251; Raymond BROWN, Pilgrimage in Faith: The Christian Life in Hebrews, u: *Southwestern Journal of Theology*, 28 (1985.) 1, 28–35. Dahl smatra da je ideja putujućeg naroda Božjega posebno naglašena u poticajnim odjecima, dok je središnja tema doktrinarnih odsjeka Krist kao Veliki svećenik. Usp. Nils Alstrup DAHL, A New and Living Way: The Approach to God according to Hebrews 10:19-25, u: *Interpretation*, 5 (1951.) 4, 401.

¹² Kao što je to na primjer: naseliti se u tuđini (11,9), pridošlica (11,9), iščekivati (11,10), izdaleka (11,13), stranac (11,13), pridošlica (11,13), domovina (11,14), grad (11,16), plaća (11,26), potucati se (11,37), vrludati (11,38), obećanje (11,13.39).

¹³ Na ovaj nedostatak upozorio je: William G. JOHNSSON, The Cultus of Hebrews in Twentieth-Century Scholarship, u: *Expository Times*, 89 (1978.) 4, 105.

2.2. Ustrajnost u vjeri

Piščevo upotrebljavanje sintagme »riječ ohrabrenja« u 13,22 ponukalo je pojedince na tvrdnju da je upravo ohrabrenje, tj. ustrajnost u kršćanskoj vjeri glavna tema ovog spisa.¹⁴ Autoru je posebno stalo do toga da njegovi čitatelji ustraju u vjeri.¹⁵ Međutim, prije bi se moglo reći da je poticaj na ustrajnost u vjeri autorov cilj i želja, ali manje središnja tema ovog spisa. Naime, od četrdeset i jednog mjesta u spisu koji govore o temi vjere, trideset i dva puta se sama riječ »vjera« koristi u 11. poglavlju. Samo se šest puta ta riječ nalazi u ostatku spisa. Ova rasporedba teško da može potkrijepiti tvrdnju da je vjera glavna tema autorove teologije.¹⁶ Isto tako, tema vjere je uglavnom ograničena na parenetske ulomke, a vrlo rijetko na dogmatske odsjeke.

Zanimljivo je spomenuti još jedno mišljenje, a to je da je središnja poruka ovog spisa način kako postići *ispunjenje Božjih obećanja* danih Mojsiju.¹⁷ Spis Hebrejima govori o Božjem obećanju Mojsiju i vjernicima. Ostvarenje tog obećanja došlo je s Isusom Kristom, stoga kršćani trebaju biti vjerni da ta nagrada ne bi propala i otišla drugima. Međutim, ni ovaj prijedlog ne uključuje ideju svećeništva o kojoj spis govori.

Kao zaključak, može se reći da se doktrinarni ulomci uglavnom usredotočuju na nauk o Kristu kao Velikom svećeniku, dok parenteskim pak odsjecima dominira tema hodočašća, tj. proputovanja. U doktrinarnim ulomcima čovjek ima problema s okaljanošću koja mu priječi pristup Bogu. Zbog toga je potreban Veliki svećenik koji će prinijeti žrtvu i tako narod očistiti od grijeha. S druge strane, u parenteskim odsjecima čovjek ima problema s nevjernošću. Ta nevjernost je bila razlog da Izraelci, koji su sagriješili, nisu ušli u Obećanu zemlju. Stoga pisac potiče da se isto ne dogodi sadašnjim vjernicima.

¹⁴ Jedan od onih koji zastupaju ovu ideju je Paul P. SAYDON, *The Master-Idea of the Epistle to the Hebrews*, 19–26.

¹⁵ O važnosti vjere u spisu Hebrejima vidi u: Erich GRÄSSER, *Der Glaube im Hebräerbrief*, Marburg, 1965.; Helga RUSCHE, *Glauben und Leben nach dem Hebräerbrief: Einführende Bemerkungen*, u: *Bibel und Leben*, 12 (1971.) 1, 94–104; Gerhard DAUTZENBERG, *Der Glaube im Hebräerbrief*, u: *Biblische Zeitschrift*, 17 (1973.) 2, 161–177; Victor (Sung-Yul) RHEE, *Faith in Hebrews: Analysis within the Context of Christology, Eschatology, and Ethics*, New York, 2001.

¹⁶ Na ovaj nedostatak ukazuje i David J. MacLEOD, *The Doctrinal Center of the Book of Hebrews*, 298–299.

¹⁷ Ovo smatra glavnom temom spisa i George Wesley BUCHANAN, *Hebrews*, Garden City, 1972., 246. O budućoj domovini kao zemlji obećanja vidi u: Knut BACKHAUS, *Das Land der Verheißung: Die Heimat der Glaubenden in Hebräerbrief*, u: *New Testament Studies*, 47 (2001.) 2, 171–188.

Koja bi dakle od ove dvije teme bila središnja tema spisa Hebrejima? Je li to tema Velikog svećenika ili tema putovanja? Autorova tvrdnja u Heb 8,1 ukazuje na to da bi središnja tema bila Kristovo velikosvećeništvo.

Kao prvo, treba reći da se ne radi o dvije teme koje odudaraju jedna od druge, nego o dvije kompatibilne teme. Vjernici jesu na proputovanju, jer su oni zajednica koja putuje prema konačnoj domovini. Vjernici koji su na putu u Obećanu zemlju su posvećeni i oprani. Oni imaju svećenički privilegij pristupa Božjem svetohraništu preko Isusa, njihova Velikog svećenika. S takvim Velikim svećenikom, oni mogu i trebaju ustrajati (2,18; 4,16). »Velikosvećenička kristologija spisa Hebrejima nije u službi spekulativnih, nego parenetskih ciljeva.«¹⁸ Iako su doktrinarni ulomci naglašeniji negoli parenetski, ipak je piscu itekako bilo stalo do toga kakav će učinak ti doktrinarni ulomci imati na one koji ih budu čuli. Drugim riječima, stalo mu je do toga da doktrinarni ulomci budu parenetski prihvaćeni.¹⁹ Nils Alstrup Dahl lijepo zaključuje da »doktrina vodi poticajima, a poticaji se temelje na doktrini«²⁰.

3. Moralne implikacije u Heb iz perspektive bibličara

Već je bilo naznačeno da se puno veća pozornost posvećivala dogmatskim, negoli moralnim ulomcima u spisu Hebrejima.²¹ Mnoge studije koje se bave temom morala u Novom zavjetu²² vrlo malo pozornosti posvećuju toj temi u spisu Hebrejima. U tim studijama pronalazi se tek nekoliko referencija, ali ne i sustavno obrađivanje ove teme. Dobiva se dojam da se tema moralnosti u Heb ostavlja po strani, zanemaruje, kao da se ta problematika uopće ne može pronaći u ovom spisu. Je li to ispravno? Govori li spis Hebrejima o moralnosti i na koji način?

¹⁸ Jürgen BAEHR, Priest, u: Colin BROWN (ur.), *The New International Dictionary of New Testament Theology*, III, Grand Rapids, 1978., 34.

¹⁹ Usp. George MILLIGAN, *The Theology of the Epistle to the Hebrews*, Edinburgh, 1899.; reprint Minneapolis, 1978., 59.

²⁰ Nils Alstrup DAHL, *New and Living Way*, 401.

²¹ Usp. Greg FORSTER, *The Moral Vision of the Letter to the Hebrews*, Cambridge, 2005., 6–12.

²² Usp. Hermann JACOBY, *Neutestamentliche Ethik*, Königsberg, 1899.; Lindsay DEWAR, *An Outline of New Testament Ethics*, Philadelphia, 1949.; Dale GOLDSMITH, *New Testament Ethics: an Introduction*, Elgin, 1988.; William LILLIE, *Studies in New Testament Ethics*, London, 1961.; James Leslie HOULDEN, *Ethics and the New Testament*, London – New York, 2004.; Richard R. BURRIDGE, *Imitating Jesus: an inclusive approach to New Testament ethics*, Grand Rapids, 2007.; Russell PREGAANT, *Knowing truth, doing good: engaging New Testament ethics*, Minneapolis, 2008.; Knut BACKHAUS, *How to Entertain Angels: Ethics in the Epistle to the Hebrews*, u: Gabriella GELARDINI (ur.), *Hebrews: Contemporary Methods, New Insights*, Leiden, 2005., 149–175.

Bez obzira na zanemarivanje ove teme, radi se o duboko moralnom djelu. Djelu koje otkriva stavove moralne zajednice te naglašeno želi motivirati moralno ponašanje. Spis Hebrejima je veoma moralan spis, ali ne u konvencionalnom, modernom smislu. Spis traži da vjernici ostanu u moralnoj zajednici, jer se moralni život ostvaruje u njoj, da jedni druge potiču odupirati se grijehu (3,13) i da se međusobno potpomažu; kori ih što već nisu postali učitelji, koji će druge učiti što je dobro a što zlo (5,14). Stavlja pred oči veličanstvenog Krista koji je središte piščeva naviještanja. Kao takav, on je motivirajuća snaga moralnog ponašanja.

Pred kraj ovog djela pisac ističe da piše »riječi ohrabrenja« (13,22), budući da vjernici osjećaju opasnost progona. Pisac riječima ohrabrenja potiče vjernike da svoj život oblikuju prema Kristu i drugim junacima vjere te da žive vrijednosti koje su prihvatili kad su postali vjernici. Na taj način, spis Hebrejima nije toliko dogmatski obojen, koliko želi inspirirati kršćane da budu ustrajni pred moralnim, duhovnim i fizičkim opasnostima. Moralni poticaji isprepliću cijeli spis, tako da bi ga se moglo nazvati moralnim priručnikom u kojem se poziva kršćane da u teškim prilikama moraju prakticirati krepost *koinoniae*, tj. bratskog dijeljenja. Spis Hebrejima donosi sliku Crkve koja nije samo zbirka dogmatskih i teoloških koncepata, Crkve koja je mistično tijelo, nego Crkve koja je funkcionalna moralna zajednica. Radi se o zajednici koju karakterizira međusobna potpora i poticaj: zajednici koju je oblikovao njezin Utemeljitelj.

Kao što je već rečeno, mnoge studije koje se bave temom morala u Novom zavjetu ne daju puno prostora spisu Hebrejima. Tako recimo John Murray samo letimice spominje ovo djelo kad naglašava važnost Božje svetosti te potrebu straha Božjega.²³ Upravo strah Božji potiče na ustrajnost u vjeri (4,1). Budući da je Bog svet, vjernici isto tako trebaju nastojati ustrajati u svetosti (3,14; 6,11.12).

Za razliku od Johna Murraya, Jack Thomas Sanders posvećuje nešto više prostora moralnoj problematici u Heb.²⁴ On je jedan od onih koji smatraju da teološki odsjeci nisu zasebne cjeline, nego oni smjeraju prema poticajnim odjecima.²⁵ Parenetski su odsjeci, prema njemu, »vrhunac« teoloških ulomaka ovog spisa. Problem je što parenetski odsjeci ne govore previše konkretno. To jest, parenetski ili moralni odjeci ne govore kako se čovjek treba ponašati prema svojem bližnjem, nego uglavnom naglašavaju da se zajednica treba »čvrsto

²³ Usp. John MURRAY, *Principles of conduct: aspects of Biblical ethics*, London, 1957., 198–199, 234.

²⁴ Usp. Jack Thomas SANDERS, *Ethics in the New Testament: change and development*, Philadelphia, 1975., 106–111.

²⁵ Sličnu tezu zastupamo i mi u ovome članku.

držati vjere« (4,14). Moralno učenje je povezano s čuvanjem vjere. Pristajanje uz vjeru će najvjerojatnije uključivati i trpljenje (usp. 12,1-12). »Ustrajnost« i »vjernost« su dvije glavne moralne kreposti za pisca ovog spisa.²⁶ Prema njemu grijeh se može poistovjetiti s nevjerom (usp. 3,12).

Wolfgang Schrage pozitivno gleda na moralni nauk u spisu Hebrejima.²⁷ Smatra da su moralni poticaji umetnuti u nauk o »visokoj teologiji« u Hebrejima. Govoreći o moralu, uviđa važnost trpljenja u samom spisu. Oni koji podnose trpljenje trebali bi paziti jedni na druge (10,25).

I Richard B. Hays govori o moralu u Heb.²⁸ Međutim, njegov se pristup ponešto razlikuje od već navedenih. On ne traži mjesta koja direktno govore ili potiču na moralno djelovanje, nego naglašava moralnu viziju koja je inspirirala novozavjetne zajednice da žive kršćanskim životom. Smatra da središnja moralna vizija Novoga zavjeta nije ni »sloboda od zakona« ni »zapovijed ljubavi« (koja nije središnja tema Markova evanđelja, a i o kojoj Heb samo sporadično govori), nego je središte etički imperativ *strpljivo podnošenje*. Sav moral treba gledati kroz »prozor« koji se zove »Krist«. Ako čovjek gleda »kroz Krista«, onda će ga Krist voditi, a on će ujedno formirati i zajednicu.

Ovo je bio kratki pregled studija u kojima pojedini znanstvenici posvećuju pozornost temi morala u spisu Hebrejima. Očito je da joj pridaju malo pozornosti, a spis Hebrejima ima dosta toga za reći što se tiče morala, tj. moralnih poticaja. A da je to tako, pokazat će i sljedeće poglavlje u kojem će se vidjeti prožetost dogmatskih (teoloških, doktrinarnih) i moralnih (poticajnih) odsjeka u ovom spisu.

4. Odnos između moralnih poticaja i doktrinarnih izlaganja u Heb²⁹

Sasvim je očito da Novi zavjet nudi širok raspon nauka glede moralnog učenja. S jedne strane nalaze se sinoptička evanđelja i Pavlovi spisi koji nude obilje konkretnih moralnih pouka, a s druge strane su spisi koji obiluju motivacijskim govorima i poticajima. Ti motivacijski govori ne nude konkretne

²⁶ O temi ustrajnosti vidi u: David Arthur DeSILVA, *Perseverance in Gratitude. A Socio-Rhetorical Commentary on the Epistle »to the Hebrews«*, Grand Rapids, 2000.

²⁷ Usp. Wolfgang SCHRAGE, *The Ethics of the New Testament*, Philadelphia, 1987, 323–327.

²⁸ Usp. Richard H. HAYS, *The Moral Vision of the New Testament: Community, Cross, New Creation: a contemporary introduction to New Testament ethics*, San Francisco, 1996., 200–203.

²⁹ O tome vidi u: Frank J. MATERA, *Moral Exhortation: The Relation between Moral Exhortation and Doctrinal Exposition in the Letter to the Hebrews*, u: *Toronto Journal of Theology*, 10 (1994.) 2, 169–182.

moralne pouke, nego uglavnom govore o tome zašto kršćani trebaju ustrajati u moralnom životu.

Ovoj drugoj grupi pripada spis Hebrejima. Ranije je bilo govora o tome koja je glavna tema ovog spisa, a ovdje želimo odgovoriti na pitanje koja je svrha pisanja. Odgovor i na jedno i na drugo pitanje povezan je s utjecajem koju moralni odsjeci imaju na cijelo djelo.³⁰

Da bi se odgovorilo na pitanje koja je svrha ovog djela, potrebno je prvo pogledati strukturu Heb.³¹ Koristi li pisac hijastičku strukturu da bi svratio pozornost na izlaganje o Kristovom velikosvećeništvu u 5,11 – 10,32 ili koristi linearnu strukturu da bi doveo do izlaganja o vjeri u 11. poglavlju, koje okružuju poticajni ulomci? Drugim riječima, je li temeljna svrha pisanja izlaganje o Kristovom svećeništvu ili moralni poticaji na ustrajnost?

Nije nimalo lako odrediti točnu svrhu pisanja, budući da i doktrinarni i poticajni ulomci igraju važnu ulogu. S jedne strane, autor doktrinarno želi naglasiti da slušatelji nemaju potrebe za žrtvama levitskog svećeništva, budući da sada imaju Velikog svećenika po redu Melkisedekovu, koji je prinio jednu jedincatu žrtvu za grijeha koja je bila dovoljna i koja je ljude očistila od grijeha. A s druge strane, autor potiče slušatelje da ne napuste vjeru, nego da čvrsto prionu uz nju. Kršćani kojima on piše otupjeli su i ne napreduju u vjeri (5,11-14). Neki od njih su čak i zanemarili zajedničke sastanke (10,25). No, još je veći problem što su neki u opasnosti da zanemare vjeru. Naime, u spisu se nalaze *tri* upozorenja da se ne odbaci vjeru. Pisac u 6,4-8 upozorava: »Zaista, onima koji su jednom prosvijetljeni, i okusili dar nebeski, i postali dionici Duha Svetoga, i okusili Lijepu riječ Božju i snage budućega svijeta, pa otpali, nemoguće je opet se obnoviti na obraćenje kad oni sami ponovno razapinju Sina Božjega i ruglu ga izvrgavaju. Jer zemlja koja se napije kiše što na nju često pada i rađa raslinjem korisnim onima za koje se i obrađuje, prima blagoslov od Boga; ona pak koja donosi trnje i drač, odbačena je, blizu prokletstvu a svršetak joj je: 'U oganj!'«. Drugo upozorenje zbog otpadništva nalazi se u 10,26-31: »Jer ako svojevrijedno grijehimo pošto primismo spoznanje istine, nema više žrtve za grijeha,

³⁰ Postoje bibličari koji smatraju da glavna točka teološke misli leži u parenetskim odsjecima te da su teološki odsjeci pretpostavka za parenetske. Da bi se moglo zaključiti koja je svrha spisa, potrebno je uočiti odlučujuću ulogu parenetskih odsjeka. Usp. Otto MICHEL, *Der Brief an die Hebräer*, Göttingen, 1936., 21–36; Franz Joseph SCHIERSE, *Verheissund und Heilsvollendung: zur theologischen Grundfrage des Hebräerbriefes*, München, 1955., 206.

³¹ Najutjecajnije i najdetaljnije djelo o strukturi spisa Hebrejima napisao je: Albert VANHOYE, *La structure littéraire de l'Épître aux Hébreux*, Paris, 1976. Vidi i: Albert VANHOYE, *Structure and Message of the Epistle to the Hebrews*, Roma, 1989.

nego strašno iščekivanje suda i bijesa ognja što će proždrijeti protivnike. Je li tko prekršio Zakon Mojsijev, bez milosrđa biva pogubljen na osnovi dvojice ili trojice svjedoka. Zamislite koliko li će goru kaznu zavrijediti tko Sina Božjega pogazi, i nečistom smatra krv Saveza kojom je posvećen, i Duha milosti pogrdi? Ta poznamo Onoga koji je rekao: Moja je odmazda, ja ću je vratiti; i još: Sudit će Gospodin svome puku. Strašno je upasti u ruke Boga živoga.« Treće upozorenje pisac iznosi u 12,14-17: »Nastojte oko mira sa svima! I oko posvećenja bez kojega nitko neće vidjeti Gospodina! Pripazite da se tko ne sustegne od milosti Božje, da kakav gorki korijen ne proklija pa ne unese zabunu i ne zarazi mnoge, da tko ne postane bludnik ili svetogrdnik kao Ezav, koji za jedan jedini obrok proda svoje prvorodstvo. Ta znate da je i poslije, kad je htio baštiniti blagoslov, odbačen jer nije našao mogućnosti promjene premda ju je sa suzama tražio.« Osim ovih upozorenja protiv otpadništva od vjere, pisac iznosi i dva poticaja da se drže prihvaćene vjere. U 4,14 on potiče: »Imajući dakle velikoga Velikog svećenika koji prodrije kroz nebesa – Isusa, Sina Božjega – čvrsto se držimo vjere.« A u 10,23: »Čuvajmo nepokolebljivu vjeru nade jer je vjeran Onaj koji daje obećanje.«

Čini se da je povod za otpadništvo mogao biti progon ili njihovo vjerovanje da vjera koju su prihvatili ne može otkloniti teret grijeha.³² Tako u 12,4 pisac ističe da se do krvi još nisu oduprli grijehu, što je vjerojatno aluzija da je i prije bilo prolijevanja krvi, ali i bojazan da će doći do novog prolijevanja. Isto tako u 10,32-34 pisac govori o vremenu kad su podnosili trpljenje, pripravlajući ih na nova.

Gore navedene činjenice mogle bi dovesti do zaključka da su poticajni ulomci važniji od doktrinarnih te da je svrha ovog spisa poticajna, a ne dogmatska.³³

Ipak, izlaganje i poticaj idu usporedo. Poticaj crpi svoju snagu iz izlaganja o Kristovom velikosvećeništvu, a izlaganje ove doktrine proistječe iz potrebe da se zajednici izlože uvjerljivi razlozi da ostane u vjeri koju je prihvatila, unatoč protivljenjima ili osobnom obeshrabrenju. Ono što slijedi, upravo pokazuje prožetost doktrinarnih i moralnih ulomaka. Pažnju prije svega posvećujemo moralno-poticajnim ulomcima.

³² Usp. Barnabas LINDARS, *The Theology of the Letter to the Hebrews*, Cambridge, 1991., 10. Iako mnogi smatraju da je pisac napisao djelo da bi odvratio vjernike da ne otpadnu od vjere, tj. da je opasnost otpada od vjere dolazila izvana, pojedini bibličari smatraju da je opasnost dolazila iznutra. Naime, razlog pisanja ovog spisa bila bi moralna letargija i pasivnost zajednice. Usp. Thomas E. SCHMIDT, *Moral Letarghy and the Epistle to the Hebrews*, u: *Westminster Theological Journal*, 54 (1992.) 1, 167-173.

³³ To izravno tvrdi William L. LANE, *Hebrews 1 – 8*, Dallas, 1991., c. On smatra da argumentacija služi poticajima. Ulomci o izlaganju ne stoje sami za sebe, nego prije svega stoje kao pomoć parenezi.

4.1. Prožetost doktrinarnih i moralno-poticajnih ulomaka u Heb

Ovdje donosimo moralno-poticajne odsjeke koji, kao što će se vidjeti, ne stoje odvojeno, nego se prožimaju s doktrinarnim odsjecima.

4.1.1. Heb 2,1-4

Prvi poticajni ulomak u spisu Hebrejima nalazi se u drugom poglavlju. Međutim, pomnija analiza pokazuje da se ovaj ulomak nalazi unutar dobro definiranog odsjeka u kojem pisac objašnjava da je uzvišeni i poniženi Krist prikaldan da bude Veliki svećenik (Heb 1,5 – 2,18). U prvom dijelu (1,1-14) pisac koristi nekoliko starozavjetnih citata da bi pokazao da je Sin Božji veći negoli anđeli.³⁴ A onda, odmah nakon poticaja, svoju pažnju usmjerava na Isusovo poniženje (2,5-8). Isus je kratko vrijeme bio manji od anđela (2,9), a onda je postao sličan ljudima u svemu, osim u grijehu, tako da može biti milosrdan i vjeran Veliki svećenik (2,17).

Dakle, prvi poticajni ulomak nalazi se između izlaganja. U prvom dijelu tog izlaganja govori se o Isusovoj superiornosti nad anđelima, a u drugom o njegovu poistovjećenju s ljudskim rodом. Osim toga, poticajni ulomak u 2,1-4 i tematski se može povezati s doktrinarnim izlaganjem. Naime, u 2,1 spominju se anđeli, a tema anđela je izričito prisutna i u 1,4.5.6.7.13.14 kao i u 2,5.7.9.16.

Poticajni ulomak koji se nalazi između doktrinarnih ulomaka dobiva svoju uvjerljivu snagu iz literarnog konteksta u kojem se nalazi. Slušatelji moraju biti pozorni na ono što su čuli, zato što spasenje dolazi od Sina Božjega koji je veći od anđela (1,5-14): »zato treba da mi svesrdnije prianjamо«. Iako se čini da se ovaj poticaj više odnosi na ono što se dogodilo, tj. na prošlost, ipak retorički ovaj poticaj usmjerava pogled na budućnost, a to je na Isusa Velikog svećenika po redu Melkisedekovu.

³⁴ D. Peterson iznosi stav da je pisac spisa Hebrejima Pentateuh uzeo kao predložak za strukturu svog djela, budući da jedanaest puta citira Pentateuh a da četrdeset i jedan put aludira na njega. Usp. David PETERSON, *Biblical Theology and the Argument of Hebrews*, u: David PETERSON – John PRYOR (ur.), *In the Fullness of Time: Biblical Studies in honour of Archbishop Donald Robinson*, Homebush West, 1992., 219–235; Richard N. LONGENECKER, *Biblical Exegesis in the Apostolic Period*, Grand Rapids, 1975., 158–185. D. M. Allen posebno je ukazao na utjecaj Knjige Ponovljenog zakona na spis Hebrejima. Usp. David Mark ALLEN, *Deuteronomy and exhortation in Hebrews: a study in narrative representation*, Tübingen, 2008.

4.1.2. Heb 3,7 – 4,11

U Heb 2,17 pisac je istaknuo da je Krist vjeran i milosrdan Veliki svećenik. Nakon toga u sljedećem odsjeku (3,1-6) spis se usredotočuje na njegovu vjernost, a kasnije i na njegovo milosrđe (5,1-10). Između ova dva doktrinarna dijela nalaze se dva poticajna odsjeka. U prvom (3,7 – 4,11) se pisac naslanja na temu Kristove vjernosti (3,1-6) te upozorava zajednicu da joj se ne dogodi nevjernost koja je zadesila Izraelce dok su bili na putu izlaska iz egipatskog ropstva i zbog nevjernosti nisu ušli u Božji počinak. A u drugom (4,14-16) potiče da se čvrsto drže vjere.

Ovdje se jasno vidi veza između izlaganja i poticaja. Ulomak počinje nekom vrstom predgovora (3,1-6) koji pravi usporedbu između Krista i Mojsija. Ova usporedba služi poput uvoda u temu vjernosti. Citiranje Ps 95 (Heb 3,7-11) biblijski je temelj za poziv da se vjerno odgovori Božjoj riječi. Poticajni komentari, koji slijede, pojašnjavaju važnost starozavjetnog događaja izlaska iz egipatskog ropstva te značaj tog događaja za tadašnje slušatelje (3,12 – 4,10). Sve izlaganje vodi ka poticaju u 4,11: »pohitimo ući u Počinak«, koji je naznačen u Ps 95.

Očito je da se isprepliću izlaganje i poticaj (3,1-6 = izlaganje; 3,7 – 4,11 = poticaj; 4,12-13 = prijelaz;³⁵ 4,14-16 = poticaj; 5,1-10 = izlaganje). U prvom izlaganju (3,1-6) pisac najprije podsjeća slušatelje da su sudionici nebeskog poziva, a zatim uspoređuje Kristovu i Mojsijevu vjernost. Dok je Mojsije bio vjeran sluga u Božjoj kući, Krist je vjeran sin (a ne sluga, kao Mojsije) i to ne u kući Božjoj (kao Mojsije), nego nad kućom Božjom. Nakon toga pisac donosi kratko izlaganje o Kristovoj vjernosti. To izlaganje uvodi u prošireni poticaj na vjernost (3,7 – 4,11). Taj se poticaj oslanja na Ps 95,7-11 koji govori da Izraelci zbog neposlušnosti nisu ušli u Božji počinak. Taj psalam je piscu živi dokaz, i živa riječ upućena upravo ovoj zajednici (Heb 4,12-13).

Poticajni odsjek (3,7 – 4,11) svoju pozornost okreće dvjema stvarima koje su naznačene u psalmu. Prvo, u 3,7-19 pojašnjava redak: »Danas ako glas mu čujete, ne budite srca tvrda kao u Pobuni.« Ovo »danas« odnosi se na trenutnu ponudu spasenja koju slušatelji ne smiju odbiti. Oni moraju »paziti« (3,12) da im srce ne bude opako i nevjerno, kao što je bilo u Izraelaca, i zato nisu ušli u Božji počinak. Da bi izbjegli nevjernost (ἀπιστία) moraju poticati jedni druge (παρακαλεῖτε ἑαυτούς). Zajednica mora prvo imanje stalno čuvati (3,14).

³⁵ Ove retke H. W. Attridge naziva »svečanom prozom«. Usp. Harold W. ATTRIDGE, *Paraenesis in a Homily (λόγος παρακλήσεως): The Possible Location of, and Socialization in, the 'Epistle to the Hebrews', u: Semeia, 50 (1990.) 1, 215.*

U drugom dijelu poticaja (4,1-11) pisac komentira redak »tako se zakleh u svom gnjevu: Nikad neće ući u moj počinak.« Zanimljivo je da pisac ne tumači »počinak« kao ulazak u Obećanu zemlju, nego kao Božji subotnji počinak. Izraelci nisu ušli u ovaj počinak zbog nevjernosti, a isti taj počinak je pripremljen Božjem narodu koji je sudionik nebeskog poziva (3,1). Stoga pisac potiče svoje slušatelje: »Pohitimo dakle ući u taj Počinak da nitko ne padne po uzoru na takvu nepokornost« (4,11).³⁶

Ne samo da su ovi poticajni odsjeci smješteni između doktrinarnih (teoloških), nego su oni i utemeljeni na teološkim odsjecima. Poticajni odsjeci potiču na vjernost, a primjer Kristove vjernosti pokazan je u 3,1-6. Drugi poticaj da ne budu nevjerni kao što su bili Izraelci (3,12-19) te da uđu u Božji počinak (4,6-11), moguć je zato što su oni dionici nebeskog poziva (3,1). Ustvari, poticaj na vjernost svoju snagu crpi iz promišljanja o pozitivnom primjeru Sina Božjega, za razliku od negativnog primjera Izraelaca.

4.1.3. Heb 4,14-16

Kao što je već rečeno, doktrinarni odsjek 3,1 – 5,10 sadrži i drugi, ovaj put, kratki poticaj (4,14-16), koji stoji kao neka vrsta »predgovora«, ili prijelaznog poticaja, za izlaganje koje slijedi u 5,1-10. Pisac potiče slušatelje da se čvrsto drže vjere (κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας) i da pristupe prijestolju milosti (προσερχώμεθα οὖν μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος) (4,16) prije negoli će objasniti zašto je Krist milosrdni Veliki svećenik (5,10). Ni ovdje pisac ne objašnjava o kakvoj se vjeri radi, ali čini se da je zajednica znala na kakvu se vrstu vjere misli. Čini se da se misli na vjeru u Isusa apostola i Velikog svećenika (3,1).

I kod ovog poticaja, pisac donosi doktrinarne razloge. Prvo, zajednica se treba držati vjere zato što je njihov svećenik, Isus Sin Božji, prošao kroz nebesa (4,14). I drugo, oni mogu pristupiti prijestolju milosti zato što je njihov Veliki svećenik, nakon što je bio kušan, postao supatnik u njihovim slabostima (4,15). Osim toga, ovi poticaji imaju svoje teološko utemeljenje u odsjeku koji slijedi. Naime, u 5,9 se govori o tome da je Sin postao izvor spasenja za one koji ga slušaju. Tako da se i ovdje pokazuje da nema poticaja koji bi bio odvojen od doktrinarnog izlaganja.

³⁶ Zanimljivo je da ovaj drugi dio poticajnog odsjeka počinje i završava poticajem: »bojmo se« (4,1) i »pohitimo« (4,11).

4.1.4. Heb 5,11 – 6,20

Nakon poticaja da zajednica bude vjerna i da se čvrsto drži vjere, zato što je i sam Krist vjeran i milosrdan Veliki svećenik (3,1 – 5,10), pisac ovog spisa prelazi na temu o Kristovu svećeništvu, koja je, promatrajući s doktrinarne točke gledišta, središnja tema njegova pisanja. Raspravljajući o toj temi pisac prije svega želi naglasiti superiornost Kristova svećeništva (7,1-28) a zatim superiornost njegove žrtve. Te dvije stvari temelj su novog Saveza, gdje neće biti neprestanih prinosa žrtava kao što je to bilo kod levitskog svećeništva (8,1 – 10,18). Budući da se radi o složenom izlaganju, pisac na njega svoje slušatelje priprema poticajnim odsjekom (5,11 – 6,20), a isto tako ovaj doktrinarni odsjek zaključuje poticajem (10,19-25). Znači i ovdje se vidi isprepletenost doktrinarnih i poticajnih odsjeka. Zanimljivo je pak uočiti da ovdje poticajni odsjeci »obuhvaćaju« doktrinarne, dok su u prethodnom odsjeku (3,1 – 5,10) doktrinarni odsjeci »obuhvaćali« poticajne.

Poticaji koji se nalaze u 5,11 – 6,20 počinju pritužbom (5,11 – 6,3) a nakon pritužbe slijedi ozbiljno upozorenje (6,4-8) dok se na kraju nalaze riječi nade, ohrabrenja i uvjeravanja (6,9-20). Pritužba je ozbiljna. Naime, pisac želi rastumačiti pomalo tešku temu Kristova velikosvećeništva, ali zajednica je tvrdih ušiju; ne želi slušati, ne želi razumjeti, i ne napreduje u kršćanskom životu.³⁷ Iako su toliko toga čuli, ipak još puno toga ne razumiju. Po količini informacija, trebali bi biti učitelji, a oni i dalje trebaju nekoga tko će njih poučavati. Pisac ih potiče da se »probude«, da krenu, da prijeđu s temeljne lekcije na puno težu, a to je učenje o Kristovu svećeništvu (6,1).

Nakon pritužbe, slijedi upozorenje. Pisac donosi tri ozbiljna upozorenja. Prvo je u 6,4-8, drugo u 10,26-31, a treće u 12,14-17. Temeljno upozorenje sastoji se u tome da je nemoguće obnoviti pomirenje onih koji su otpali od vjere. Otpad o kojem pisac govori svojevolutno je odbacivanje Sina Božjega. Takvim odbacivanjem otpadnici razapinju Sina Božjega i izvrgavaju ga ruglu. Koliko je to otpadništvo ozbiljno, pokazuje i tvrdnja da se takvi ljudi ne mogu ponovno obratiti (6,6). A nemogućnost obraćenja dolazi nakon četiri stvari: nakon što su bili prosvijetljeni, nakon što su okusili dar nebeski, nakon što su postali dionici Duha Svetoga i nakon što su okusili lijepu riječ Božju i snagu budućeg svijeta. Nakon svega toga, oni su se odmetnuli. I to je otpadništvo bilo samovoljno. Takvim ponašanjem vjernici su slični Izraelcima koji su odbacili

³⁷ T. E. Schmidt ističe da se zajednica nalazi u »moralnoj letargiji«. Usp. Thomas E. SCHMIDT, *Moral Letargy and the Epistle to the Hebrews*, 170.

Boga za vrijeme hoda kroz pustinju. Stoga je, nakon svega navedenoga, drugo obraćenje nemoguće.

I ovo upozorenje, da nema drugog obraćenja za ovakve, nalazi svoje teološko utemeljenje u doktrinarnom odsjeku. Budući da je Krist prinio jednu jedincatu žrtvu za grijeh, nema oprostjenja za one koji svojevóljno napuste Krista. Međutim, u ovom poticaju pisac koristi nauku da nema drugog oprostjenja kao parenetsko sredstvo. Naime, on upozorava na najgore, da bi odvratio slušatelje od otpadništva, a nakon toga iznosi uvjerenje da se najgore neće dogoditi (6,10).

Nakon ovog ozbiljnog upozorenja slijede riječi nade i uvjeravanja (6,9-20). Ističući prvo da će zemlja koja rađa trnjem i dračom biti odbačena (6,7-8), pisac kasnije uvjerava da Bog neće zaboraviti njihovu ljubav i dobro djelo. Na taj način želi reći da oni nisu neplodna zemlja. Bog će ispuniti svoja obećanja jer se zakleo zakletvom (6,13-20). Pisac namjerno spominje ovu prethodnu zakletvu, želeći na taj način potaknuti slušatelje da se vrate svojem prethodnom čednom ponašanju. Potiče ih da se drže nade, a ta nada je nebeski Jeruzalem (12,22). Ulazak u nebeski Jeruzalem moguć je zbog Kristova velikosvećeničkog djelovanja koje se opisuje u 7,1 – 10,18.

4.1.5. Heb 10,19-25

Ovaj je ulomak posebno važan zato što se temelji na središnjem dogmatskom odsjeku, a ujedno je neka vrsta uvoda u završna poticajna poglavlja spisa Hebrejima.³⁸

Veliko doktrinarno izlaganje (7,1 – 10,18) o Kristovu svećeništvu završava pozivom na djelovanje – »budući da imamo« ... »pristupajmo« ... (10,19-20). Na taj način, kao što je poticajni ulomak 5,11 – 6,20 bio priprava za veliko izlaganje u 7,1 – 10,18, tako se i ovaj ulomak osvrće na ono što je rečeno.

U ovom poticajnom odsjeku pisac koristi tri glagola u prvom licu množine (u konjunktivu prezenta) kojim svoje slušatelje poziva na djelovanje: »pristupajmo«, »čuvajmo«, »pazimo«. Svako od tih djelovanja je povezano s onim što je Isus Veliki svećenik ostvario (7,1 – 10,18). Kršćani mogu »pristupiti« Bogu jer je Kristova smrt očistila njihove savjesti od grijeha (9,14; 10,17,22). Mogu »čuvati« vjeru nade jer je Bog vjeran (10,23); on je ispunio svoja obećanja u Kristu (8,8-13; 9,15-22). Kršćani isto tako moraju »paziti« da jedni druge potiču na lju-

³⁸ Nils Alstrup DAHL, *New and Living Way*, 401–412, cijeli članak posvećuje ovim redcima. Također usp. Luka MARIJANOVIĆ, *Novi i životonosni put u Poslanici Hebrejima*, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 1, 351–376.

bav i dobra djela, zato što se bliži dan dolaska Gospodnjega (10,24-25). Toga dana Krist će spasiti one koji ga budu očekivali (9,28). Ovaj treći poticaj usmjeren je na međusobnu odgovornost.

Kad govori o pristupu Bogu, pisac ukazuje na »liturgijske« (govori o Svetinji, zavjesi, Velikom svećeniku) i »eshatološke« (nov put, kuća Božja) aspekte pristupa Bogu. No, nikako ne zaboravlja naglasiti personalni pristup, a to je da treba pristupati »istinitim srcem u punini vjere«. A opakim i nevjernim srcem (3,12) nemoguće je doći blizu Boga i štovati ga u istini.

Postoji sličnost između Heb 4,14-16 i 10,19-21. Naime, oba ova mjesta služe kao neka vrsta prijelaza, tj. poveznice između jasno definiranog odsjeka i šireg konteksta. Naime, i Heb 3,1 – 4,14 i 8,1 – 10,10 imaju sličnu strukturu: uvod, citiranje, izlaganje koje se razrađuje te zaključak.

I ovdje je vidljiva povezanost doktrinarnih i poticajnih ulomaka u spisu Hebrejima. Kršćani moraju djelovati jer je i Krist djelovao za njih.

4.1.6. Heb 10,26-39

Ovaj poticajni odsjek³⁹ nalazi se na početku doktrinarnog odsjeka (11,1-40). Naime, veliko izlaganje o vjeri (11,1-40) počinje i završava poticajima (10,26-30 i 12,1-13). Prvi poticajni odsjek pripravlja slušatelje za izlaganje o vjeri podsjećajući na veliku patničku borbu (10,32) koju su podnosili. Bili su izloženi nevoljama, pogrdama, čak su prihvatili i oduzimanje dobara, zato što su znali da ih čekaju bolja i trajnija dobra. Takvim ponašanjem oni su sličili na velike heroje vjere o kojima pisac pohvalno govori u 11. poglavlju. A drugi poticaj (12,1-13) poziva slušatelje na vjerno ponašanje u svjetlu izlaganja o vjeri. Zanimljivo je zamijetiti da završni redak prvog poticaja (10,39) uvodi u raspravu o vjeri, dok početni redak drugog poticaja (12,1) donosi zaključak rasprave o vjeri.

Poticaj koji pisac donosi u 10,26-39 sličan je onome u 5,11 – 6,20. Naime, tamo je bilo ozbiljno upozorenje (6,4-8) te riječi nade, ohrabrenja i uvjeravanja (6,9-20). Nešto slično nalazi se i u ovom poticaju. Prvo se govori o nemogućnosti drugog obraćenja (10,26-31), a zatim slijede riječi pouzdanja i uvjerenja (10,32-39). Upozorenje se odnosi na to da nema više žrtve za grijeha za one koji svojevrijemno ustrajavaju u grijehu (10,26).

³⁹ C. A. Thomas ulomak 10,26-31 naziva »upozoravajućim odsjekom«. I ne samo taj nego većinu poticajnih odsjeka on naziva »upozoravajućim odsjecima«. Usp. C. Adrian THOMAS, *A Case for Mixed-Audience with Reference to the Warning Passages in the Book of Hebrews*, New York, 2008., 5–6.

Nakon ovog upozorenja, pisac podsjeća na njihovo prijašnje ponašanje i izražava svoje pouzdanje da će ponovno biti primjereni kršćani (10,32-39). Njihovo prijašnje ponašanje bilo je uzorno. Oni ne samo da su podnosili trpljenje, nego su se brinuli i za one koji su bili u zatvoru. Citirajući Hab 2,4, da pravednik živi od vjere, pisac izražava uvjerenje da slušatelji nisu strašljivi i da neće otići u propast, nego da će biti vjerni i sačuvati svoje duše za dan suda (10,37-39). To uvjerenje u sebi uključuje poticaj da i u budućnosti sveto i pobožno žive kao i ranije.

I ovaj ulomak pokazuje da poticaji imaju temelj u doktrini. Doktrinarni nauk govori o novom Savezu koji je uspostavljen krvlju Krista Velikog svećenika (8,1 – 10,18), a poticajni ulomci upravo govore o temama koje su povezane sa svećeništvom: o žrtvi, vjernosti, svetosti i pobožnosti. Isto tako, kao što je prvo ozbiljno upozorenje (5,11 – 6,20) pripravljalno za materijal koji slijedi, tj. na doktrinarno izlaganje, isto imamo i ovdje. I ovo upozorenje pripravlja na ono što slijedi, a to je doktrinarno izlaganje o vjeri.

4.1.7. Heb 12,1-13

U 11. poglavlju spisa Hebrejima pisac donosi popis svjedoka koji su živjeli po vjeri. Izlaganje o vjernim ljudima iz prošlosti pripravlja za poticaj koji se nalazi u 12,1-13.⁴⁰ Naime, u 11. poglavlju se govori o lutanju, hodanju, nadi u uskrsnuće. Sve to nalazi svoje ispunjenje u Isusu Kristu (12,2). Svi nabrojani heroji vjere nisu primili obećanja zato što je Bog pripraviio nešto bolje (11,39-40). Stoga je potrebno postojano trčati, imajući pred očima Početnika i Dovršitelja vjere (12,2). Postojano trčanje zahtijeva stegu i odgoj (παίδεια) (12,5-11), tj. neizravno govori o progonima koji trenutno pogađaju zajednicu. U takvom stanju, pisac ukazuje na primjere vjere i ustrajnosti, a posebno na Isusa koji, premda je Sin, ipak je patio, te navikao slušati (5,8).⁴¹ Kao Početnik vjere, on je

⁴⁰ I ovaj ulomak ima sličnu strukturu kao i raniji ulomci: uvod, citat, izlaganje te poticajni zaključak. Uvodni paragraf (12,1-3) služi kao prijelaz s prethodnog poglavlja koje je naglašavalo vjeru i vjernost. Tu vjeru treba nasljedovati i biti postojan. Poziv na ustrajnost u vjeri razvijena je pomoću biblijskog citiranja Izr 3,11-12 (Heb 12,4-6) nakon kojeg slijedi kratko izlaganje (12,7-11). Konkretni poticajni zaključak (12,12-13) sažima pozive da se slijedi Isusa, podsjećajući na atletske slike koje su bile upotrijebljene u uvodnim redcima ovog odsjeka (Heb 12,1-3). Usp. Harold W. ATTRIDGE, *Paraenesis in a Homily* (λόγος παρακλήσεως), 216.

⁴¹ Zanimljivo je da nekoliko ključnih poticajnih riječi koje se nalaze u prvih 12 poglavlja, kao što su ὑπομονή (strpljivost, ustrajnost), κατέχω (čvrsto držati), ili παρρησία (iskrenost, odvažnost), uopće ne nalaze u 13. poglavlju. Usp. Alexander J. M. WEDDERBURN, *The »Letter« to the Hebrews and Its Thirteenth Chapter*, u: *New Testament Studies*, 50 (2004.) 3, 397.

utro put da ga drugi mogu slijediti, a kao Dopravitelj vjere, on je dovršio utrku, koju vjernici moraju istrčati.

Poticaj na strpljivost kao i poticaj da vjernici budu spremni na trpljenje, oslikan je pomoću velikana vjere u Starom zavjetu.⁴²

4.1.8. Heb 12,14-29

Skoro da bi se sav završni dio spisa Hebrejima mogao smjestiti u kategoriju poticaja. Naime, nakon što je izložio nauk o Kristovom svećeništvu i njegovoj žrtvi (7,1 – 10,18) i nakon što je izložio nauk o vjeri (11,1-40), pisac je pozvao slušatelje na vjeru (12,1-13) te zaključio nizom poticaja (12,14-29) kojima pojačava i potvrđuje ono što je ranije govorio i na što je ranije poticao. Na samom kraju donosi praktične moralne pouke za zajednički život (13,1-17).

Poticaj u 12,14-29 sadrži treće ozbiljno upozorenje (12,14-17). Kao što je to bio slučaj i s ranijim upozorenjima, i ovdje nakon upozorenja dolaze riječi nade i ohrabrenja (12,18-29) koje imaju parenetsku svrhu. Pisac potiče slušatelje da budu u miru sa svima, jer ako ne budu mogli bi biti isključeni iz milosti Božje, mogli bi postati gorki korijeni i zaraziti mnoge i mogli bi postati poput Ezava, koji je prodao svoje prvorodstvo i »kad je htio baštiniti blagoslov, odbačen [je] jer nije našao mogućnosti promjene premda ju je sa suzama tražio« (12,17). Pisac predstavlja Ezava kao odmetnika koji je u suprotnosti s herojima vjere o kojima je bilo riječi u 11. poglavlju. On se odrekao svog prvorodstva zbog trenutne naslade, i nije ga mogao vratiti unatoč obraćenja i kajanja.

Pisac želi motivirati slušatelje podsjećajući ih da se sada nalaze u novoj fazi spasenja (12,18-24) te ih upozoravajući na skori dolazak eshatološkog suda (12,25-29). Više se ne nalaze na brdu Sinaj, nego u nebeskom Jeruzalemu (12,22), i stoga moraju slušati onoga koji im govori – a to je Veliki svećenik.

4.1.9. Heb 13,1-17

Završni moralni poticaji u spisu Hebrejima vrlo su konkretni i odnose se na gostoljubivost, posjećivanje zatvorenika, na brak, novac, lažno učenje i na poštivanje poglavara.⁴³ Zanimljivo je da ovi poticaji nisu previše povezani s

⁴² O trpljenju kao kreposti koju spis Hebrejima naglašava vidi u: Pamela M. EISENBAUM, *The Virtue of Suffering, the Necessity of Discipline, and the Pursuit of Perfection in Hebrews*, u: Leif E. VAAGE – Vincent L. WIMBUSH (ur.), *Asceticism and the New Testament*, New York, 1999., 331-353.

⁴³ Usp. Taylor Clarence SMITH, *An Exegesis of Hebrews 13:1-17*, u: *Faith and Mission*, 7 (1989.) 1, 70-78. O 13. poglavlju vidi u: David ALLEN, *Constructing »Janus-Faced«*

ostatkom spisa, posebno poticaji u 13,1-6. Inače, najveća koncentracija moralnih pouka nalazi se upravo u ovom poglavlju. Neke od tih pouka su tradicionalni savjeti kao: »Ženidba neka bude u časti u svijuu i postelja neokaljana« (13,4) ili: »U življenju ne budite srebroljupci, zadovoljni onim što imate« (13,5). U 13,7 se uočava nagli prijelaz. Pisac poziva na strpljivost koju su prakticirali izraelski glavari u povijesti, imajući u vidu da je Krist »isti«. Ta činjenica bi trebala pomoći vjernicima da izdrže.

Unutar ovih poticaja nalazi se kratka doktrinarna tvrdnja (13,9-16) koja podsjeća na veliko izlaganje o Kristovu svećeništvu, i na taj način i ovi poticaji imaju svoj temelj u doktrini. Kršćani imaju udjela u novoj žrtvi koju je Krist prinio izvan tabora (ἐξω τῆς πόλης, tj. izvan vrata),⁴⁴ da bi ih posvetio svojom krvlju (13,12). Kristov primjer trebao bi biti poticaj i vjernicima da idu izvan tabora i podnose muku kakvu je podnosio i njihov Veliki svećenik. Žrtva koju trebaju prinijeti nije poput žrtve koju su prinisili levitski svećenici, nego žrtva hvale Bogu. Ta žrtva hvale treba potjecati iz ispovijedanja Isusova imena; iz činjenja onoga što je on činio i iz dijeljenja materijalnih dobara s drugima (13,15–16).

Heb 13,9-14 slijedi uobičajenu parenetsku formu.⁴⁵ Počinje imperativom »ne dajte se zanijeti«⁴⁶, nakon kojeg slijede dvije tvrdnje u indikativu »imamo žrtvenik [...] Isus je trpio izvan vrata« (Heb 13,10.12). Nakon ovog indikativa slijedi savjet u poticajnom konjunktivu »iziđimo k njemu« (13,13) koji se temelji na dodatnoj tvrdnji koja je u indikativu u 13,14.

Exhortations. The Use of Old Testament Narratives in Heb 13,1-8, u: *Biblica*, 89 (2008.) 3, 401–409; Clarence Russel WILLIAMS, A Word-Study of Hebrews 13, u: *Journal of Biblical Literature*, 30 (1911.) 2, 129–136; Floyd Vivian FILSON, »Yesterday«. A Study of Hebrews in the Light of Chapter 13, London, 1967.

⁴⁴ Izraz »izvan vrata« prilično je teško razumjeti. Što on ustvari znači i na što se odnosi? Na to su pitanje pokušali odgovoriti bibličari poput: Helmut KOESTER, »Outside the Camp«: Hebrews 13,9-14, u: *The Harvard Theological Review*, 55 (1962.) 4, 299–315; James W. THOMPSON, Outside the Camp: A Study of Heb 13:9-14, u: *The Catholic Biblical Quarterly*, 40 (1978.) 1, 53–63.

⁴⁵ Parenetska forma u spisu Hebrejima obično u indikativu sadrži kristološku tvrdnju o Isusovu uzvišenju i njegovu velikosvećeništvu. Ta tvrdnja zatim služi kao temelj za poziv koji je u poticajnom konjunktivu, gdje se potiče hodočasnički narod Božji na nasljedovanje Krista. Takva parenetska forma (koja je nekad kraća, a nekad dulja, i kojoj ponekad nedostaju pojedini elementi) može se vidjeti na mnogim mjestima, kao npr. u Heb 4,14-16; 10,19-23; 12,1-3. Usp. James W. THOMPSON, Outside the Camp: A Study of Heb 13:9-14, 55.

⁴⁶ Imperativ »ne dajte se zanijeti« (παραφέρεσθε) povezuje 13,9-14 s prethodnim imperativima u parenetskim odsjecima. Slično je i s izrazom »utvrđivati«, tj. »učvršćivati« (βεβαιούσθαί). Ovaj izraz je suprotan prvom, a takav način argumentacije uobičajen je u parenetskim odsjecima. I ova karakteristika stoga povezuje ovaj parenetski odsjek s ostalim parenetskim odsjecima u cijelom spisu.

Dakle, 13. poglavlje spisa Hebrejima sadrži najviše moralnih pouka. Te moralne pouke nisu sistematične, ne sadrže cjelovit program kršćanskog života, nego se radi o raznim primjerima kako će oni koji su sačuvali vjeru, tu istu vjeru i prakticirati.

Znači, izlaganje i poticaji u spisu Hebrejima se neprestano izmjenjuju i prožimaju. Evo još jednom shematskog prikaza cijelog spisa:

1,5-14	– izlaganje
2,1-4	– poticaj
2,5-18	– izlaganje
3,1-6	– izlaganje
3,7 – 4,11	– poticaj
4,12-13	– prijelaz
4,14-16	– poticaj
5,1-10	– izlaganje
5,11 – 6,20	– poticaj
7,1 – 10,18	– izlaganje
10,19-25	– poticaj
10,26-39	– poticaj
11,1-40	– izlaganje
12,1-13	– poticaj
12,14-29	– poticaj
13,1-17	– zaključni poticaji

Unatoč tome što se temi moralnih poticaja nije pridavao veliki značaj, neosporno je ustvrditi da u spisu Hebrejima postoji mnoštvo poticajno-moralnih elemenata na što se i ovim radom željelo skrenuti pozornost. Svrha tih ulomaka je učvrstiti vrijednosti koje su prisutne u zajednici, zajednici koja podnosi patnje. Pisac potiče da slušatelji Božju riječ uzmu ozbiljno (Heb 2,1-4), da se drže tradicije (3,6.14; 4,14; 10,23), da nastoje ući u počinak koji je Bog obećao (4,11), da smjelo pristupe Božjem prijestolju (4,16), da slijede Krista i uđu »u svetinju« (10,19-21), da žive život vjere, nade i ljubavi (10,22-25), da podnose trpljenja i nevolje (10,34-36; 12,4.12-13), da promatraju i imitiraju Krista (12,3), da nastoje oko mira i svetosti (12,14), da ljube jedni druge (13,1), da budu gostoljubivi (13,2), da se sjećaju zatvorenika (13,3), da nastoje oko svetosti braka (13,4) i da budu poslušni glavarima (13,7.17).⁴⁷

⁴⁷ Pojednostavljeno rečeno, sažetak svih poticajnih odsjeka nalazi se u Heb 4,14-16. Tamo se ističe da se slušatelji moraju »čvrsto držati« (κρατῶμεν), posebno što se tiče vjere. A isto tako trebaju »pristupiti« (προσερχώμεθα) Božjem prijestolju kao izvoru pomoći.

Poticaji u spisu Hebrejima bi se mogli podijeliti u dvije skupine: u »statičke« i »dinamičke« poticaje. Među »statičke« poticaje bi se mogli ubrojiti poticaji da se ostane uz poruku koju su čuli (2,1), da čuvaju vjeru (10,23), kao i »smjelost« (παρρησία – 3,6; 10,19.35) te »nadu« (ἐλπίς – 3,6; 6,11). Među »statičke« bi se mogli ubrojiti i poticaji na »ustrajnost-postojanost« (ὑπομονή – 10,36; 12,2.7). Uz ove »statičke« pisac potiče slušatelje i na puno »dinamičnije« kreposti. Tako ih poziva da »pristupe« (προσερχώμεθα – 4,16; 10,22) prijestolju Božjem; da uznastoje »ući« (σπουδάσωμεν [...] εἰσελθεῖν – 4,11) u Božji počinak, da se »uzdignu« (φερώμεθα – 6,1) do savršenstva. I 11. poglavlje naglašava »dinamičke« kreposti, u smisli da treba izaći iz Mezopotamije u nepoznatu zemlju (11,8), iz zemlje ugnjetavanja (11,27.29) te iz zemaljske u nebesku domovinu (11,13-16). I u 12. poglavlju pisac poziva na »trčanje«, tj. dinamički pristup patnjama (12,1), kao i u 13,13 gdje ponovno poziva na »izlazak«. ⁴⁸ Izlazak znači napuštanje zemaljske sigurnosti i prihvaćanje života koji je prolazan, koji je hodočasnički, a koji je usmjeren na Početnika i Dopravitelja vjere (Heb 12,2).

Zaključak

Ovaj članak je pokušao odgovoriti na pitanje je li spis Hebrejima dogmatska rasprava koja je »zaslađena« poticajima ili se temeljno radi o pastoralno orijentiranom djelu koje tek tu i tamo donosi biblijsku egzegezu i argumentaciju.

Uvidom u ovo izlaganje, postalo je jasno da je u spisu Hebrejima, unatoč mnoštvu primjera moralnih poticaja, malo konkretnih detaljnih moralnih pouka. ⁴⁹ Iznimka je Heb 13,1-17. Na ostalim mjestima pisac slušatelje nastoji odvratiti od želje da napuste vjeru te ih uvjeriti da slijede primjer Isusa i mnoštvo svjedoka (Heb 11), da budu vjerni, unatoč progona i razočarenja. Potiče članove zajednice da im djela budu u skladu s objavom koju su primili od Sina. Pisac to ostvaruje tako što povezuje poticaj i izlaganje, s tim da temelj za poticaje pronalazi u doktrinarnim ulomcima. Teško je reći jesu li doktrinarni ili moralni ulomci važniji. Ni priklanjanje na jednu ili drugu stranu ne bi bilo ispravno. Doktrinarni ulomci su u službi parenetskih ulomaka, ali parenetski ulomci »ne mogu stajati bez doktrinarnih tvrdnji koje su njihov temelj« ⁵⁰.

⁴⁸ Usp. Harold W. ATTRIDGE, *Paraenesis in a Homily (λόγος παρακλήσεως)*, 221–222.

⁴⁹ A. Verhey je dobro zapazio da »je veoma malo konkretnih pouka u Heb. Spis se manje brine kako pomoći Crkvi da rasudi što mora činiti, a više kako potaknuti Crkvu da čini ono što zna da mora činiti: problem nije u tome što Crkva treba činiti, nego da čini ono što zna«, Allen VERHEY, *The Great Reversal: Ethics and the New Testament*, Grand Rapids, 1984., 131.

⁵⁰ Alexander J. M. WEDDERBURN, *The »Letter« to the Hebrews and Its Thirteenth Chapter*, 394.

Upravo zbog povezanosti doktrinarnog izlaganja i moralnog poticaja, spis Hebrejima prikladan je dokument za one koji se zanimaju za moralni nauk u Novom zavjetu u kojem je inače prisutan trajan odnos između doktrine i moralnosti (posebno kod Pavla), a spis Hebrejima više negoli drugi novozavjetni spisi potvrđuje ovaj suodnos. Autor na više mjesta ističe da zajednica mora ostati uz prihvaćenu vjeru, zato što ju je primila kao objavu preko Sina Božjega (1,2). Ova objava koju su oni primili nadilazi objavu koju su njihovi predci primili preko proroka (1,1).

Umjesto da upozorava na konkretne etičke promašaje, pisac Hebrejima donosi opća upozorenja da se slušatelji ne udalje od objave Sina Božjega. Zajednica je ranije bila uzorna (10,32-35), a sada prijete opasnost da je porazi ono staro i dotrajalo (8,13). Zajednicu treba podsjetiti na ono što je Sin Božji, Veliki svećenik po redu Melkisedekovu, ostvario za nju: oprostjenje grijeha. Temelj moralnog nauka spisa Hebrejima je ostati vjeran Kristu, njegovoj osobi i njegovu nauku.⁵¹

Spis Hebrejima svoje slušatelje teološki motivira, više negoli što daje konkretne moralne pouke, i stoga je njegovo moralno učenje na drugom kolosijeku. Umjesto da iznosi moralne pouke, ovaj spis stvara usku logičku vezu između doktrine i poticaja. Autor je uvjeren da će realizacija onoga što je Sin Božji kao Veliki svećenik ostvario, motivirati slušatelje da ostanu uz prihvaćenu vjeru. Potvrda ovoga su bili i gore raspravljani ulomci koji su pokazali vezu između doktrine i poticaja.

Pisac spisa Hebrejima ne naglašava da spasenje omogućava moralan život vjernika, nego ukazuje na spasenje da bi na taj način motivirao svoje slušatelje.

Spis Hebrejima gleda na vjernički život kao na vrijeme putovanja po tuđoj zemlji. Vjernici ne bi smjeli biti poput Izraelaca koji su putovali pustinjom i bili nevjerni, nego oni moraju žudjeti za »boljom, nebeskom domovinom« (11,16).

⁵¹ Usp. Ceslas SPICQ, *L'Épître aux Hébreux*, II, Paris, 1953., 416.

Summary

IS THE PURPOSE OF THE »LETTER TO THE HEBREWS« DOCTRINE OR MORAL EXHORTATION?

THE IMPORTANCE OF MORAL SECTIONS IN THE WRITING »TO THE HEBREWS«

Darko TOMAŠEVIĆ

Catholic Theological Faculty in Sarajevo
Josipa Stadlera 5, BiH – 71 000 Sarajevo
darko.tomasevic@gmail.com

The »Letter to the Hebrews« is a writing that contains doctrinal as well as moral sections in which it touches upon many topics. The main theme of the doctrinal sections is that of Jesus as the High priest; additional themes are of Christ's sonship, exaltation, perfection and covenant. The main theme of the paraenetic sections is the people of God on their pilgrimage going to their final home. The »Letter« also speaks about the persistence in faith. These two main themes, doctrine (high priesthood) and moral exhortation (pilgrimage) intertwine and complement each other. Exhortations are based on doctrine, and doctrine leads to exhortations.

Paraenetical sections have not been given proper attention. These sections boldly want to motivate moral conduct, allowing the community to focus on the High priest who is the motivating force for moral behavior. These moral exhortations are not very concrete, but encourage perseverance and fidelity.

The purpose of the »Letter to the Hebrews« is connected with the main themes of doctrine and moral exhortations. On the one hand the writer wants to stress the doctrine and the role of the High priest, highlighting that there is no need for the sacrifices of levitical priesthood; on the other hand, the writer encourages believers not to leave the faith, but to hold fast to it (cf. Heb 4:14; 10:23). Exhortation draws its force from exposition about Christ's high priesthood, and exposition derives from exhortation and gives reasons to the community to stay faithful. The structure of the writing of the »Letter to the Hebrews« proves that there is an interrelationship which can be seen boldly between moral sections (cf. Heb 2:1-4; 3:7 – 4:11; 4:14-16; 5:11 – 6:20; 10:19-25; 10:26-39; 12:1-13; 12:14-29; 13:1-17) and doctrinal sections. Each exhortation section is connected with the exposition, and in fact exhortations are based on expositions.

Key words: *moral exhortation, doctrinal exposition, interrelationship between morality and doctrine, theme and purpose of Heb, High priest, faith.*